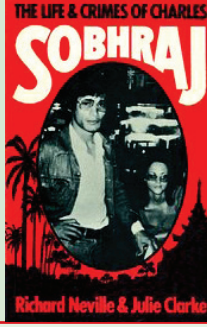

एउटा अपराधीको आत्मवृत्तान्त

पुस्तक : द लाइफ एण्ड क्राइम्स अफ चार्ल्स शोभराज
लेखकहरू : रिचर्ड नेभिल र जुलिया क्लर्क
प्रकाशक : जोनाथन केप लि., १९७९
पृष्ठ : ३६८
मूल्य : ५४३२ डलर
ISBN: 13: 978-0224017763
समीक्षक : स्नेहा पाण्डे

रिचर्ड नेभिल (Richard Neville) र जुली क्लर्क (Julie Clarke), द्वारा अनुसन्धान गरिएको यो पुस्तक चार्ल्स शोभराजको जीवनगाथा हो। सन् १९६० र ७० को दशकमा भियतनाम युद्धबाट दिक्क भएका अमेरिकी एवं अन्य यूरोपेली युवाहरू हिप्पी बनेर नेपाल, भारत र थाइल्यान्डतिर घुम्न आउँथे। शोभराजमाथि त्यसरी घुम्न आएका थुप्रै विदेशीको हत्या गरेको आरोप छ। विभिन्न मुलुकका प्रहरी शोभराजको खोजीमा थिए। भारतमा समातिएपछि शोभराजलाई नयाँदिल्लीको तिहाड जेलमा बन्दी बनाइयो तर हत्या गरेको प्रमाणित नभएपछि जेलबाट छुटे।

तिहाड जेलमा बन्दी अवस्थामा नै नेभिलले शोभराजको अन्तर्वार्ता लिएका थिए भने क्लर्कले अरुसित वार्ता गरेकी थिइन्। शोभराजका डरलाग्दा अपराधका विवरणका कारण मात्र होइन मानसिक समस्याले ग्रस्त निर्दयी हत्याकाको चरित्र चित्रणका कारण पनि यो पुस्तक महत्त्वपूर्ण छ। अपराध र अपराधशास्त्रबारे चासो राख्ने सबै मानिसलाई पुस्तक उपयोगी सामग्री हुनेछ।

नेभिल भन्छन्, “शोभराजसित सम्बन्ध बढाउन मलाई गाह्रो परेको थियो। उसको विपरीत उद्देश्य हासिल गर्ने व्यवहार बृष्ण सजिलो थिएन। अन्तर्वार्ता लिने क्रममा शोभराजले लटरपटर पार्न खोज्थ्यो, स-साना कुरा बताउँदा पनि ऊ आफ्नो हित मात्रै बढोस् भन्ने प्रयास गर्थ्यो। लेखकहरूलाई प्रभावित पार्ने उसको नियत स्पष्ट थियो।”

आफ्नो विरुद्धमा यी लेखकहरूले बयान दिने छैनन् भन्ने विश्वस्त भएपछि मात्रै शोभराज आत्मकथाका लागि आफ्ना जघन्य अपराधहरूको विवरण खुलस्त पार्न तत्पर भएको थियो। त्यसपछि उसले कसैसित पनि अपराध स्वीकार गरेको छैन।

सन् २००३ मा काठमाडौंमा हिंज्दै गर्दा शोभराज समातियो र त्यसपछि ऊ निरन्तर नेपालको जेलमा बन्दी जीवन बिताइरहेको छ। दोभाषेको काम गरेकी आफुभन्दा आधा उमेर कान्छी नेपाली युवतीसित शोभराजको विहे पनि भयो, बन्दी अवस्थामै। ती युवतीकी आमा पेशाले वकील थिइन्, तर शोभराजबाट साह्रै प्रभावित। शोभराजको पक्षबाट तिनले अदालतमा बहस पनि गरिन्। शोभराजका विरुद्धमा दिएको निर्णय गलत भयो भनी उनले अदालत विरुद्ध अनर्गल टिप्पणी गरेको कुरा पनि एक पटक निकै चर्चित भएको थियो।

तिलस्मी जीवन

चार्ल्स शोभराजको जीवन तिलस्मी भन्न लायक छ। अरूलाई

आफ्नो प्रभावमा ल्याउने शोभराजको प्रतिभा विलक्षण थियो। उसलाई एकपल्ट जाँचेका डाक्टरले भनेका थिए, “चार्ल्स शोभराज लोग्नेमान्छेको उत्कृष्ट रूप हो।” उसबाट प्रभावित व्यक्तिहरू जस्तोसुकै स्तरमा करेर पनि अप्ठेरोमा परेको शोभराजलाई छुटाउने प्रयास गर्थे। शोभराजका शब्द एवं अन्य जालमा परेर लोग्नेमान्छे तथा स्वास्नीमान्छेहरू फन्दामा फसेका थिए। भेट्न आउनेहरू उसका व्यवहारकै कारण प्रभावित हुन्थे। धेरैले भन्थे शोभराज, मान्छेको मन पढ्न, मित्रता कायम गर्न र अरूलाई आफ्नो स्वार्थ अनुसार व्यवहार गराउन माहिर छ। कसैको त उसमा दैवी शक्ति छ भन्नेसम्म पनि विश्वास थियो। हुन पनि शोभराज विभिन्न मुलुकका अधिकारीलाई एकपटक होइन, धेरैपटक धोका दिन सफल भएको थियो। समातिए पनि ऊ फुत्किन्थ्यो। प्रहरीको पकडमा नआउने भएकाले शोभराजलाई धेरैले ‘सर्प’ सरह भन्थे। आफ्नाबारे व्याप्त यस्ता गन्धन सबै हल्ला हुन्, सत्य होइन भनेर शोभराजले कहिल्यै पनि प्रतिवाद गरेन, बरु त्यस्ता हल्लालाई पनि आफ्नो फाइदाका लागि प्रयोग गर्थ्यो।

अपराधका फेहरिस्त

हिप्पी मार्गका हत्या मात्रै होइन शोभराजका अरू थुप्रै अपराध थिए। उसको जीवनकथा विभिन्न महादेशभित्र घुम्छ। पुस्तकमा समेटिएका घटना कहिले बिस्तारै आउँछन्, कहिले एकदम छिटो। शोभराजद्वारा पीडित, मित्र, परिवार र उसका पछि लाग्नेहरूका रमाइला विचार र अनुभूति पुस्तकमा पढ्न पाइन्छ। पुस्तक पढ्न शुरू गर्दा यो समीक्षकलाई लागेको थियो, शोभराजको आत्मवृत्तान्त एउटा दुष्ट व्यक्तिको कथा हो। तर लेखकद्वयले आख्यानलाई त्यस्तो बन्न दिएका छैनन्। प्रेम, धोका, पडयन्त्र र मृत्युका विवरणभन्दा शोभराजको केटाकेटी जीवन चाखलाग्दो

शोभराजको विश्वास थियो, उसको दुर्दशाका लागि भाग्य र उसलाई नागरिकता नदिने मुलुकहरू जिम्मेवार छन्। आफ्ना यस्ता अनुभवबाट सिक्दै उसले आफूलाई परिवर्तन गर्‍यो र अन्ततोगत्वा हत्यारा बन्यो।

प्रेम, धोका, षडयन्त्र र मृत्युका विवरणभन्दा शोभराजको केटाकेटी जीवन चाखलाग्दो देखिन्छ। यही उमेरमा उसको मनस्थिति नकारात्मक हिसाबले यस्तो बन्यो र पछि परिवर्तन हुन सकेन। उमेर बढ्दै गएपछि ऊ अपराधी बन्यो।

देखिन्छ। यही उमेरमा उसको मनस्थिति नकारात्मक हिसाबले यस्तो बन्यो र पछि परिवर्तन हुन सकेन।

शोभराजका बाबु सम्पन्न भारतीय थिए र आमा भियतनामी, तर ती दुईको दाम्पत्य जीवन चलेन। भारतीय बाबुले भारतीय महिलासित बिहे गरेपछि शोभराज र उसकी आमा घर छोड्न बाध्य भए। यसरी सम्पन्नताबाट शोभराज सडकमा आइपुग्यो।

शोभराजको बाल्यकालमा युद्ध चलेको भियतनाममा जताततै बम खसिरहेका हुन्थे। सडकमा खसेको बमबाट शोभराज दुईपल्ट बाँचेको थियो जबकि उसका छोडमा रहेका व्यक्तिहरू पुतलीजस्तै उडेका थिए। यसरी बमबाट बचेपछिको शोभराजलाई के विश्वास भयो भने “ऊ अजेय छ। उसका छोडछाउका व्यक्तिहरू दुःखमा पर्न सक्छन्... तर उसलाई केही हुँदैन।”

फ्रेन्च भाषाको बोर्डिङ स्कूलमा शोभराज पढ्दै थियो तर ऊ आफ्ना साथीहरूसित मिल्न सकेन। बरु ऊ तीबाट एकलिन पुग्यो। युवावस्थामा त शोभराज गल्ती गरेको स्वीकारोक्ति र पछुताउ पनि गर्थ्यो। उमेर बढ्दै गएपछि त्यस्ता आचरणहरू शोभराजबाट विस्तारै हराउँदै गए। ऊ मानसिक हिसाबले असन्तुलित बन्न पुग्यो, अपराधी बन्यो। उसले गरेका स-साना अपराधका कारण कुनै पनि मुलुकले शोभराजलाई नागरिकता दिन मानेनन्। फलस्वरूप उसको जीवन सामान्य बन्न सकेन यद्यपि समाजसित जोडिने र इज्जतदार बन्ने शोभराजलाई ठूलो रहर थियो।

उमेर बढ्दै गएपछि शोभराजले गुमाएको जीवन फेरि पाउने अपेक्षा गर्न थाल्यो र उसको प्रयास सम्पन्नता, भोगविलाश, धन र आदरयुक्त जीवनको खोजमा बित्यो। उसको चाहना आफ्नो बाबु जस्तै धनी बन्ने थियो र उसको एउटै ध्येय थियो, पैसा कमाउने। तर मिहिनेत गरेर पैसा कमाउने उसको चाहना थिएन। भियतनामका सडकमा उसले एउटै ज्ञान सिकेको थियो— कसैको हत्या उद्देश्य प्राप्तिका लागि एउटा उपयुक्त बाटो पनि हुनसक्छ। त्यसैले ऊ आफूले गरेका सबै हत्या ठीक छन् भन्थ्यो। उसले देखेको युद्धका अत्याचारको तुलनामा उसका कर्तुत केही थिएनन्। शोभराजका अनुसार, उसले एउटा पनि असल व्यक्तिको हत्या गरेन, सबै बदमासै थिए।

अपूरो आकाङ्क्षा

लेखकद्वय भन्छन्, केटाकेटी अवस्थामा शोभराजले प्रेम र मित्रताजस्ता चरित्र विकास गर्न मिहिनेत नगरेको होइन तर ऊ त्यो प्रयासमा सफल हुन नसकेको अनुभूति गर्दै हुर्कियो। जीवनको पहिलो २० वर्षसम्म शोभराज आफ्नो आवेग र आवेशमा काम गर्ने बानी हटाउने प्रयासमा थियो। सो क्रममा

उसले तर्क, चातुर्य र आध्यात्मिक विधि पनि प्रयोग गर्‍यो। बेलाबेलामा भाइबहिनी, पहिलो पत्नी र छोरीलाई केही ममता देखाए पनि आफ्नो जुवाडे बानी, नास्तिक सोच र उच्च जोखिम जीवनका कारण उसले कसैबाट पनि आत्मीयता पाउन सकेन। नातागोता दुःखका कारण मात्रै हुन् भन्दै शोभराजले अन्त्यमा ती सबैलाई परित्याग गर्‍यो। म मात्रै ठीक छु, अरु छैनन् भन्ने विचारले जकडिएको शोभराजलाई इमानदारीको कुनै बोध नभएको पुस्तक पढेपछि स्पष्ट हुन्छ।

अनेकन् असफलता र गिरफ्तारी भोग्नुपरे पनि शोभराजको छिटो पैसा कमाउने आकाङ्क्षा भने मर्न पाएन। यस हिसाबले शोभराज मानवीय क्षमताको प्रतिबिम्बको रूपमा देखिन्छ। जेलभित्र होस् वा बाहिर, कुनै काम गर्नुपर्छ भन्ने निर्णय गरेपछि सो हासिल गर्न ऊ अनेक उपाय निकाल्थ्यो।

उसका वारेमा पढेका-सुनेका धेरैले शोभराज व्यक्ति जन्मजातै अपराधी हो भन्ने मान्यता राख्छन्। तर पुस्तकका अनुसार ऊ जन्मजात अपराधी थिएन। आफूलाई जे गर्दा फाइदा हुन्थ्यो, त्यही अनुरूप ऊ आफूलाई परिवर्तन गर्थ्यो। पुस्तकको हरेक पृष्ठमा ऊ एउटा त्यस्तो व्यक्तिको रूपमा देखिन्छ जसको मनमा दया र करुणा शब्द थिएनन्। जिन्दगीले शोभराजलाई मतलबी, निर्दयी र एउटा घृणित व्यक्ति बनायो जसलाई आफ्नो बाहेक अरु कसैको वारेमा कुनै चासो भएन। आफ्ना कुरा मान्नेहरूप्रति मात्रै ऊ निष्ठा देखाउँथ्यो। उसको विश्वास थियो, उसको दुर्दशाका लागि भाग्य र उसलाई नागरिकता नदिने मुलुकहरू जिम्मेवार छन्। आफ्ना यस्ता अनुभवबाट सिक्दै शोभराजले आफूलाई परिवर्तन गर्‍यो र अन्ततोगत्वा हत्याारा बन्यो।

ब्याङ्कमा धनाढ्य जवाहरात व्यापारीका रूपमा शोभराजले आफ्नो जीवनको सबैभन्दा डरलाग्दो समय बितायो। यही समयको सेरोफेरोमा उसले थुप्रै व्यक्तिहरू हत्या गरेको थियो जसलाई मार्नु आवश्यक थिएन। शोभराज तर्क गर्छ, “हत्या गर्नु ठीक थियो, ठूला डनहरूले ती स-साना लागूऔषध व्यापारीहरूलाई मार्ने आदेश दिएका थिए।” तर उसको तर्क पुष्टि गर्ने आधार छैनन्। अनावश्यक रूपमा गरिएका हत्याले प्रश्न उठाउँछन्, के शोभराजलाई मान्छे मार्न रमाइलो लाग्थ्यो? के आफ्ना लुकेका अँध्यारा आकाङ्क्षा पूरा गर्न उसले हत्या गरेको थियो? शोभराजको भनाइलाई आधार माने पनि लेखकद्वयको स्वीकारोक्ति छ, शोभराजले उपलब्ध गराएको तथ्य उनीहरूले सकेसम्म पुष्टि गर्ने प्रयास गरेका त छन् तर पूर्ण सत्य मानेका छैनन्। पुस्तकले थुप्रै विषयको जवाफ दिँदैन, र त्यो खोज्ने जिम्मा पाठकसम्म छाडेको छ। शोभराजका स्वीकारोक्ति पढ्दा के लाग्छ भने उसलाई कुरा लुकाउने आवश्यकता थिएन। उसले आफ्ना वास्तविकता बताउने नचाहेको हुन सक्छ। विश्वास गर्नु-नगर्नु पाठकको निर्णय हो।

यो पुस्तक शोभराज वा उसका अपराधको स्पष्टीकरण होइन, यसले उसको वस्तुपरक जीवन-प्रसङ्ग प्रस्तुत गर्छ। कुनै पनि व्यक्तिले खोज्ने सफलताका आधार हुन्— सम्पत्ति, विद्वत्ता, रूप र आकर्षक व्यक्तित्व। चार्ल्स शोभराज भन्ने व्यक्तिसित यी सबै आधार थिए तर ऊ समाजको सीमान्तमा बाँचेको एकलो हत्याारा बन्न पुग्यो। परिस्थितिले व्यक्तिलाई विकृत बनाउन सक्छ र त्यो व्यक्तिले समाजमा ठूलो तर अनावश्यक दुःख दिन्छ भन्ने नै किताव पढिसक्दा लागि रहने कुरा हो।

(पाण्डे जलवायु परिवर्तन विषयमा रचि राख्छन्।।)